

SKANSEN 125 FATABUREN

SKANSEN 125

FATABUREN

2016

2016

SKANSEN 125

Red. Charlotte Ahnlund Berg & Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN - Nordiska museets och Skansens årsbok - är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2016

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktörer Charlotte Ahnlund Berg och Anders Carlsson

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildarkiv och fotograf på Skansen Marie Andersson

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Pedagogen Maja Adolphson vid Bergsmansgården. Byggnaderna där kommer från Nora bergslag i Västmanland. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm, 2016

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 584 9

Nationen i exil

Norskt nationaldagsfirande i Stockholm och på Skansen

BARBRO BLEHR är professor i etnologi vid Stockholms universitet.

Den 17 maj firas till minne av undertecknandet av den norska grundlagen 1814 och den nationella självständighet som blev en realitet fullt ut 1905, förlorades genom den tyska ockupationen 1940 och återvanns 1945. Firandet har pågått i varierande former sedan 1820-talet med undantag för krigsåren. Särskilt under efterkrigstiden har premissen varit att markeringen ska vara brett samlande och att deltagarna därför ska lägga kontroversiella teman och politiska frågor åt sidan under dagen.

17 maj firas även i Stockholm, i en omfattning som gör arrangementet till en av de största 17 maj-markeringarna utanför Norges gränser. Evenemanget har sedan början av 1980-talet bestått av ett festtåg från centrum till Skansen, program på Sollidenscenen med tal, nationalsånger och underhållning, lekar för barnen, en gudstjänst och fester – det vill säga det allra mesta av det som också sker i Norge. I denna artikel ska jag redogöra för det stockholmska exilfirandets tidigare historia och det samarbete mellan Skansen och den norska kolonin som möjliggör evenemanget i vår egen tid, för att därefter reflektera över det nutida firandets innebörder och framtidsutsikter.

Foto: Den norske ambassaden i Stockholm.

En lång historia

De första markeringarna av *Syttende mai*, som dagen då ofta benämndes, kan registreras redan under unionstiden. Från 1866 och framåt uppträder i pressen ofta en notis om att dagen har firats med flaggning på de norska fartygen i hamnen. Närmare sekelskiftet nämns även flaggning från det norska ministerhotellet på Blasieholmen – residens och kansli för den del av den norska regeringen som hade sitt säte i Stockholm. Från 1896 tillkommer notiser om 17 maj-sammankomster i regi av Det Norske Samfund (DNS). Föreningen hade bildats 1895 i syfte att samla norrmän på sällskaplig basis, men snart nog åtog den sig även att bistå behövande landsmän i staden, som vid denna tidpunkt hyste en norsk koloni om ca 600–700 personer.

I *Dagens Nyheter* fanns i slutet av 1990-talet en uppgift om att norrmän hade tågat på gatorna på nationaldagen sedan slutet av 1800-talet, med avbrott bara i början av andra världskriget, men för detta finns inga belägg i andra källor. Från sekelskiftet och framåt skrev dagspressen däremot ofta notiser om att Det Norske Samfund, »härvarande norrmän» eller arbetarföreningen Eidsvold, som existerade vid 1900-talets början, hade firat dagen med middag eller supé med dans. Referaten av festerna blev mer utförliga under 1930-talet. I Det Norske Samfunds hundraårsjubileumsbok uppgavs att dagen firades inne på Skansen för första gången 1932; tidigare hade festen ofta förlagts till Hasselbacken på södra Djurgården. *Dagens Nyheter*, som förhandsannonserade detta program den 14 maj, beskrev det som en »folkfest» på Skansens Högloft med middag med dans, sång, uppläsning och lekar samt en stunds överföring via radio till Oslo. Även 1938 firades dagen på Högloftet, nu med direkt radioutsändning från Oslo, och *Dagens Nyheter* rapporterade om ett lyckat firande med ungefär 250 deltagare. Året därpå fanns ett uppslag i *Svenska Dagbladet* med foto av »trevliga småttingar», som hade firat 17 maj med bland annat ett barntåg till Balderslunden med Skansens gossvaktparad, där de trakterades med choklad, glass och kakor. I reportaget framgick

Firandet av den norska nationaldagen i Stockholm 2004. Deltagare tågar längs Djurgårdsvägen på väg till Skansen. Foto: Fanny Oldenburg, © Nordiska museet (NMA.0057290).

även att de närvarande hade åhört Sveriges radios utsändning från firandet i Oslo samt utväxlat telegram med den norske kungen och med landsmän i London, Paris och på Atlanten.

Pressen vittnade under 1930-talet om ett livaktigt firande, som mot slutet av decenniet blev allt fastare knutet till Skansen. Andra världskriget avbröt denna tradition men gav samtidigt upphov till nya markeringsformer. Den 17 maj 1940 skrev *Aftonbladet* att dagen firades »i bittraste sorg» och den norska legationen och norska kolonin skulle samlas »för att fira dagen så som det i år bäst passar: med en gudstjänst». *Dagens Nyheter* publicerade samma dag en lång betraktelse över Norges öde där tidningen refererade till en »stark och äkta» svensk medkänsla, artikulerad i viss kontrast till de svenska myndigheternas hållning:

Att de offentliga meningsyttringarna präglats av en viss återhållsamhet har kända orsaker – det bör inte framkalla något missförstånd. Vi deltar i norrmännens olyckor som om det gällde nära anhöriga, och vi vill bistå efter förmåga. Den norska nationaldagen erbjuder ett tillfälle att ge praktiskt uttryck åt denna samhörighet. Blir den en »offerdag» för här bosatta norrmän, så bör den bli en hjälpsamhetens dag för broderfolkets alla vänner i Sverige. Bidragen skickas lämpligen till Nationalinsamlingen (med uppgift att de går till medellösa norska flyktingar) [...].

Med undantag för 1942 firades sedan norsk gudstjänst i någon av Stockholms kyrkor under alla krigsåren (med de efterhand talrika norska flyktingarna följde också norska präster) och insamlingsaktioner till förmån för Norge uppmärksammades flera år särskilt i samband med 17 maj. År 1940 skrev *Dagens Nyheter* om »Den vita narcissen – Fredsblomman» som såldes för tio öre till förmån för Norgehjälpen och med fördel kunde bäras just på *Syttende mai*. År 1942 skedde insamlingen i stället genom försäljning av »Norge-nålen» och en särskild »Norgenålens fest» arrangerades av Norgekommittéen på Skansen en onsdag i augusti. Samma år rapporterades om en stor 17 maj-markering i Stadshuset med sång, musik

och tal av prominenta företrädare för både Norge och Sverige, en hyllningsfest i Medborgarhuset anordnad av Stockholms arbetarkommun, och 17 maj-högtidligheter även i Uppsala, Göteborg, Malmö och Sundsvall.

1943 hölls »Norgedagen« som säsongens första »söndagsfest« på Skansen den 16 maj. Årsberättelsen, publicerad i *Fataburen* 1944, uppger att festen lockade en stor publik och gav »ett gott ekonomiskt bidrag till Norgehjälpen«. Samma år rapporterade *Aftonbladet* 17 maj om ett planerat barntåg för norska barn på Skansen – »en liten ersättning« för »den glada marsch som brukar gå utmed Karl Johan«. Tåget skulle följas av »syttende mai-fest för stora och små«, anordnad av Det Norske Samfund. På nationaldagens kväll samma år arrangerade samfundet även tillsammans med Svensk-Norska föreningen en fest i Konserthusets stora sal, där prinsarna Carl och Eugen deltog och 700 norska flyktingar hade bjudits in.

Svenska Dagbladet uppgav 18 maj 1943 att 400 norska barn hade deltagit i festen på Skansen och refererade sammankomsten i Konserthuset under rubriken »Syttende mai firad i nordisk samhörighet«. Tidningen noterade att stämningen denna gång – när nationaldagen för fjärde gången firades utanför hemlandet – var »ljusare och mer optimistisk än tidigare«. Detta är kanske föga förvånande mot bakgrund av att styrkeförhållandena i kriget hade vänt till Tysklands nackdel efter nederlaget vid Stalingrad under den gångna vintern. Mer överraskande är att den norska nationaldagen markerades så stort i Stockholm redan 1942, och att den uppmärksammades på ett positivt och deltagande sätt i pressen under alla krigsåren.

1944 hyste Skansen ett till synes helt reguljärt 17 maj-firande. Årsberättelsen i *Fataburen* 1945 noterar att »Norges dag firades under stor publiktillströmning den 17 maj« och firandet refererades utförligt även i pressen. Året därpå hade freden kommit bara en dryg vecka före nationaldagen. Då hade Nordiska museet till 17 maj förlagt det högtidliga öppnandet av utställningen Norsk folkkonst, tillkommen tack vare den landsflyktige länskonservertorn Harald Hals. Öppningsceremonin följdes av en högtidlighet

på Skansen anordnad av Det Norske Samfund, Svenska Norgehjälpen och Nordiska museet. Arnulf Øverlands tal på Skansen finns publicerat i sin helhet i *Fataburen* 1946 och avslutas med orden: »Og lykkelige er vi som skal få komme hjem igjen!«. Firandet inkluderade också både en gudstjänst i Seglora kyrka och en avskedsfest på Solliden.

Under de närmast följande åren gjordes inga noteringar om 17 maj-firande i *Fataburen*. Men *Svenska Dagbladet* rapporterade redan 1947 om »traditionsenligt« firande på Skansen, och från och med 1949 års firande framstår traditionen som fast etablerad även i Skansens egna årsberättelser. Då återkommer notisen om den norska kolonins firande år efter år med bara små förändringar. Någon enstaka gång framskymtar det att firandet har varit extraordinärt – till exempel 1953, då dagen inföll på en söndag och en norsk gossorkester och ett folkdanslag från Oslo medverkade i programmet, där även två norskfödda operaartister sjöng.

Ett högtidsprogram på Sollidenscenen nämns i årsberättelsen i *Fataburen* först i samband med 1955 års firande. Men då kan det ha varit en realitet i flera år, eftersom notisen anger att dagen firades »på sedvanligt sätt med barntåg och högtidsprogram på Solliden«. Gudstjänst i Seglora kyrka, i sin tur, omnämns första gången (efter kriget) i referatet av 1958 års firande. Enligt den norska kyrkans tioårsjubileumsskrift och muntliga källor hölls det dock gudstjänst varje år efter kriget, någonstans i staden, och även utomhusgudstjänster på Skansen under flera år i slutet av 1950-talet. Den norska församlingen i Stockholm hade konstituerat sig 1958 och blev snabbt en aktör i 17 maj-sammanhang genom att kyrkan höll en egen fest på kvällen, som ett mer överkomligt alternativ till Det Norske Samfunds middag, men även genom att församlingsbladet spridde information om firandet till sina adressater.

Den mest betydelsefulla förändringen av firandet i senare tid är att man 1982 började tåga på gatorna. Startskottet för den innovationen var att arrangörerna hade lyckats få en prisbelönt norsk skolorkester att medverka i firandet. Den gästande orkestern 1953 hade marscherat från Djurgårdsbron till Skansen – mer än så fram-

Foto: Den norske ambassaden i Stockholm.

stod då enligt notering i DN:s arkiv inte som aktuellt, eftersom det skulle kräva avspärrning av gator. År 1982 lade man utan problem tillrätta för en betydligt längre rutt från Kungsträdgården (och sedermera under en period från dåvarande Norges hus vid Engelbrektsplan) via Strandvägen till Skansen.

Därmed kan vi urskilja tre faser i firandets historia, bortsett från den speciella mellanperiod som krigsåren utgör. I den första har slutna sällskap fest bakom stängda dörrar, i den andra samlas medlemmar av den norska kolonin i relativ offentlighet på Skansen, och i den tredje har firandet flyttat ut i stadsrummet – vilket måste ha bidragit avsevärt till att göra det synligt och känt för en allmän publik. Antalet deltagare ökade också. En av de toppnoteringar som figurerar i dagspress och minnesbilder är 10 000. Det är, som en av mina informanter har noterat, mer än invånarantalet i en mellanstor norsk stad.

En smidig organisation - med en komplikation

Det nutida firandet möjliggörs av ett tätt samarbete mellan Skansen och den norska organisationskommittén, som sedan 1972 har bestått av representanter för Det Norske Samfund, Den Norske Kirke/Sjømannskirken i Stockholm och ambassaden. De tre parterna satsar medel till en gemensam kassa och arbetsinsatser, och ambassaden bistår särskilt i kontakterna med det officiella Norge, inte minst vad gäller rekrytering av huvudtalare.

Skansen i sin tur ställer vederlagsfritt Sollidenscenen till disposition med den personal som krävs, förbereder restaurangerna på vad dagen kräver och låter numera alla deltagare i 17 maj-tåget gå in utan att betala entré. Tidigare förekom graderade ordningar med fritt inträde för deltagare i *bunad* (folkdräkt) och rabatterat pris för dem som bar flagga eller *sløyfe* (band eller kokard i de norska färgerna). Skansens intäkter av evenemanget kommer enbart ur besökarnas konsumtion inne på området. Vinsten på vad man kan kalla ett allmänt goodwillkonto torde dock också vara avsevärd.

Samarbetet beskrivs som smidigt och väletablerat. Undantaget är de tre år i den nära historien då kyrkan stod utanför kommittéarbetet. Episoden kom på tal i de intervjuer jag hösten 2015 gjorde med representanter för den nuvarande organisationskommittén, och förefaller ha väckt känslor i alla läger. För de kvarvarande parterna hade den också skapat ekonomiska komplikationer, eftersom kostnaderna inte sjönk nämnvärt fast de skulle bäras av färre aktörer. När intervjuerna gjordes var saken överspelad. Men de perspektiv och prioriteringar som låg bakom händelseutvecklingen kan ändå vara intressanta att beröra här, eftersom de belyser en problematik som är generell i samtida 17 maj-sammanhang.

Förhistorien börjar i april 2004 när kyrkan brevledes meddelade kontaktpersonen på Skansen att den *inte* behövde hyra Seglora kyrka för den årliga 17 maj-gudstjänsten. Brevet innebar ett brott med en tradition eftersom gudstjänsten vid denna tid hade haft sin plats i Seglora kyrka i flera decennier. Det primära skälet att nu avstå från Seglora kyrka var att den framstod som för liten. Enligt

Firandet av den norska nationaldagen 17 maj i Stockholm 2004. Scenframträdande med körsång på Sollidenscenen på Skansen. Foto: Fanny Oldenburg, © Nordiska museet NMA.0057291).

Skansens uppgift rymmer den 250 personer, medan 17 maj-tågets deltagare brukar räknas i tusental. För dem som inte fick plats i kyrkan uppstod därför en lucka i programmet medan gudstjänsten varade. För att undvika detta firades gudstjänsten i stället från och med 2004 på Sollidenscenen med hela festprogramspubliken som deltagare från åskådarplats.

Som ytterligare ett skäl för denna ändring har nämnts önskan att alla aktörer i samarbetet skulle vara samlade på scenen under 2005 års firande, som var extraordinärt på grund av hundraårsjubileet för upplösningen av unionen mellan Sverige och Norge. Mot den bakgrunden kan gudstjänstens placering 2004 också framstå som ett sätt att pröva ut en ny ordning inför det kommande »märkesåret«. Den tjänstgörande prästen minns positiv respons på de gudstjänster han höll från scenen, men också en kritisk insändare

i en norsk lokaltidning, där en norsk akademiker vid Stockholms universitet påpekade att mångfalden i livsåskådningar skymdes av kyrkans centrala placering i firandet.

Såväl 2004 som under åren därefter fungerade gudstjänsten som första programpunkt på scenen efter öppningsanförandet, tätt följd av festprogrammet med de då sedvanliga talen av en norsk och en svensk representant, allsång av båda ländernas nationalsånger samt musikinslag. Denna konstruktion är ovanlig jämfört med traditionellt norskt firande. Förvisso är gudstjänsten ett av dagens standardinslag, och särskilt på landsbygden kan den, liksom tidigare i Stockholm, vara väl integrerad i programmet genom att festtågets rutt passerar eller utgår från kyrkan. Men så länge gudstjänsten hålls inne i kyrkorummet är den principiellt möjlig att välja och välja bort, på ett sätt som ordningen i Stockholm satte ur spel under de år som det kyrkliga inslaget ingick i scenprogrammet.

Gudstjänsten förblev på scenen till och med 17 maj 2010. Då rapporterar kyrkans församlingstidning om »en vakker og solfylt ramme for programmet – der Den Norske Kirke i Stockholm hadde sin naturlige plass«. Med facit i hand kan formuleringen framstå som ett sätt att försöka hävda självklarheten i en ordning som hade hunnit bli omstridd. Vid den här tiden var kyrkan nämligen inte bara välkommen på scenen. Dess utrymme hade enligt programmet krympt till tio minuter, och rubriken för dess medverkan hade ändrats från gudstjänst till »Ord för dagen«, vilket inte lika tydligt ger associationer till en kristen praktik. Året efter fanns inget kyrkligt inslag med på scenen, och kyrkan hade också dragit sig ur arrangörskommittén.

Vad hade hänt? Ur ett principiellt perspektiv var det två oförenliga synsätt som hade kolliderat. I det ena har den norska flaggan ett kristet kors och den norska kulturen är »trygt fortøyd i det kristne«, som kyrkan skrev i sin annons i 2008 års programblad. I det andra utgår man, i likhet med den insändarskrivande norske akademikern, i stället från att den nutida nationella gemenskapen både är och bör vara livssynsneutral. Denna konfliktlinje är

Foto: Den norske ambassaden i Stockholm.

på inget sätt unik för firandet i Stockholm. Den är märkbar också på norsk botten, till exempel när kristna grupperingar kritiserats för att ta för stor plats eller markera sig för offensivt i de 17 maj-tåg där frivilligorganisationer paraderar. Men den spetsades till i Stockholm av orsaker som framstår som en kombination av logistik och rättvisa. Utmaningen var att finna plats till ett kristet inslag på ett sätt som inte uppfattades som en marginalisering från kyrkans sida men inte heller så framträdande att det provocerade andra deltagare. Uppehållet i samarbetet vittnar om att utmaningen blev oöverstiglig – i en period. 2014 var kyrkan tillbaka som medarrangör och gudstjänsten återinstallerad i Seglora, som av allt att döma då uppfattades som tillräckligt stor för ändamålet.

Innebörder

Vad gör det nutida 17 maj-firandet meningsfullt för deltagarna? Får man välja ett enda ord så är *tradition* en stark kandidat. 17 maj hör till de många rituella markeringar vars mening stiger ur upprepning. Ur en enskild deltagares perspektiv betyder det att alla upplevda nationaldagar lagras på varandra i de egna erfarenheterna, och att klädesplagg, *sløyfer*, ord och smaker förmår upprätta relationer mellan nu och förr, mellan Stockholm/Skanssen och norska städer och bygder, kanske också mellan det egna livet och tidigare generationers. Ska man sila ut enskilda komponenter är, att döma av intervjuer och uppslag i dagspressen, *bunadene* viktiga beståndsdelar i 17 maj-komplexet – deras förekomst har ökat lavinartat från 1990-talet och framåt – liksom tåget, nationalsången, och, kanske mer än något annat, musiken från blåsorkestrarna. Ett 17 maj-tåg med eller utan musik är som natt och dag, och ett tåg med flera orkestrar är klart att föredra framför ett där bara en del av deltagarna kan tåga omslutna av och i takt med musiken.

Foto: Otto Blehr.

Generellt kan reportagen i dagstidningarna också ge intryck av att det viktigaste på dagen är stämningen som helhet, och i uppslagen betonas gärna hur speciellt det är att fira i Stockholm. Varför det är speciellt artikuleras inte alltid. Men jag kan, utifrån egen erfarenhet som norskrelaterad, ana att det har att göra med känslan av att identifiera sina likar ute i staden och den svindel som kan infinna sig när man ser att skaran blir så stor. Stockholm är inte en norsk stad. Men på 17 maj är den norska dominansen i Kungsträdgården, på Strandvägen och på Skansen för några korta timmar så stark att man faktiskt kan känna sig förflyttad till en annan plats – väl hjälpt av att även tågets poliseskort och SL:s bussar bär norska flaggor.

Mycket som görs under dagen är oreflekterad repetition av något man sätter värde på, ungefär som när vana jul- eller midsommarfirare i Sverige gör vad de brukar göra i en anda av glad förväntan eller lugn tillfredsställelse. Men det finns ett inslag i firandet som inte kan gå på rutin. Huvudtalet under festprogrammet, det som följs av unison sång av *Ja, vi elsker*, förväntas tolka dagens budskap på ett originellt, aktuellt och angeläget sätt, även om det också ska ansluta till en etablerad 17 maj-retorik. Till det traditionsenliga som bör beröras hör teman som fred, frihet och tacksamhet, gärna också något om barnens perspektiv på dagen. I Stockholm tillkommer en förväntan på att talaren ska beröra närheten, likheterna och de goda grannrelationerna. Så hyllar firandet i Stockholm inte bara Norge utan också det samarbete mellan Norge och Sverige som består trots vänligt syskongnabb och olika vägval i utrikespolitiken. Jag har inte haft möjlighet att göra någon systematisk innehållsanalys av talen på Skansen; få av dem trycks i sin helhet likt Øverlands 1945. Men en hypotes baserad på minnesbilder från åhörarplats är att fokus under senare år har förskjutits i riktning från nationell självständighet till universella värden, mänskliga rättigheter, demokratin som styrelseskick och reformer som för till breddning av det medborgerliga inflytandet. Mot den bakgrunden var det intressant att notera att nationellt självbestämmande i huvudtalet 2015 kunde framställas inte bara som något som många

folk eftersträvar, utan framför allt som ett problematiskt hinder för att världens stater ska kunna åstadkomma angelägna förändringar. Påståendet är förstås helt adekvat. Det innovativa var att det kunde framföras på den dag då självständighet per definition har varit ett honnörsord. Detta kan ge en fingervisning om hur dagens innebörd, samtidigt som den presenteras som konstant över tid, i praktiken ändå förändras genom löpande ny- och omtolkningar.

Ett annat genomgångstema i det mediala uppmärksammandet av 17 maj-firandet är kontrasten mellan norrmäns entusiastiska inställning till 17 maj och svenskarnas återhållsamhet inför den egna nationaldagen. Mot bakgrund av historien är själva kontrasten föga förvånande. Mer förunderlig är den svenska omgivningens välvilliga inställning till det norska firandet – eftersom många i denna omgivning annars brukar uppvisa en kritisk grundinställning till nationella symboler och markeringar. Det är ingen självklarhet att den som bär en norsk flagga på Stockholms gator på 2000-talet ska bli bemött med leenden och vänliga tillrop. Men så förefaller generellt ändå vara fallet på 17 maj. När jag i intervjuerna frågade efter vilka reaktioner mina samtalspartners hade mött från den svenska omgivningen i samband med firandet var generositet ett återkommande nyckelord, och från ambassadens sida kunde man inte påminna sig några negativa reaktioner överhuvudtaget, däremot många skämtsamma kommentarer från svenskar som vill ansluta sig till den norska gemenskapen eller få tips om hur de ska lära sig att fira. Att svenskar uppvisar en road, om än ibland lite förundrad, välvilja inför 17 maj är också min egen erfarenhet sedan mer än trettio år tillbaka.

Men det finns också en annan blick på firandet, och den är av nyare dato. Den kom in i underlaget till denna artikel genom en berättelse om en man som har känt sig obekvämt på tunnelbanan i *bunad* om morgonen på 17 maj för att han har börjat reflektera över om andra skulle förknippa honom med en specifik partipolitik. Det är det sista han vill men känslan har börjat göra sig påmind under de senaste åren, parallellt med att högerpopulistiska definitioner

Glada firare den 17 maj 2004 i Stockholm. Foto: Fanny Oldenburg, © Nordiska museet (NMA.0057290).

av det nationella projektet fått mer uppmärksamhet i svensk debatt. Hans motdrag har varit att räta ryggen och minnas att det är demokratin han firar, den och den frihet som så många andra önskar men inte får ta del av. Men hans historia påminner, liksom det innovativa talet 2015, om att perspektiv potentiellt alltid är under förskjutning. Den tydliggör också att en ifrågasättande blick inte måste komma direkt från omgivningen, utan också kan vara del av en självreflektion hos den som har ett vaket sinne för hur de egna handlingarna kan uppfattas av omgivningen.

Framtidsutsikter: om målgrupper och mening

De som sluter upp under flaggorna på 17 maj går in i ett sammanhang där de uppfattas som norska bland andra norska. Samtidigt kan deras art och grad av norsk anknytning variera starkt. I firandets vimmel kan man överraskas av att möta bekanta eller arbetskamrater som brukar definieras som svenska och först där och då få veta att någon har en norsk *besteforelder*, en norsk svärson eller en norsk partner. På samlingsplatserna finns många som talar svenska eller en norska präglad av lång tids anpassning till en svensk omgivning. Den roll det norska spelar i deltagarnas vardag kan variera kraftigt. Det enda vi vet är att de har sympati nog för

Foto: Den norske ambassaden i Stockholm.

sin norska bakgrund eller sina norska förbindelser för att vilja vara norska för en dag tillsammans med andra den 17 maj.

Kolonins mångfald speglas i en reflektion från en av arrangörerna, som nämnde att talarna kan behöva påminnas om att åhörarskaran är en annan än i Norge. I sammanhanget noterades att det faktum att talen framförs på norska bidrar till att talarna inte självmant förstår att de behöver anpassa sig till en annan publik än den norgensnorska. Samtidigt framstod det som en självklarhet att huvudtalaren ska tala norska och komma från Norge. Den hypotetiska möjligheten att dagens budskap skulle kunna tolkas av en person som hämtas ur egna led, framträder på bruten norska eller talar svenska framstod som helt frånvarande eller ännu otänkbar.

Ett annat tema som artikulerades i arrangörsintervjuerna var att firandet borde kunna öppnas upp för nya målgrupper. En av dessa var barn och unga. Då handlade reflektionerna om att 17 maj i Stockholm hade för lite av det fokus på barn som dagen traditionellt förväntas ha, och att detta skulle kunna pareras genom justeringar i det av hävd mer vuxenorienterade scenprogrammet. En sådan modifiering skulle i praktiken föra firandet i Stockholm närmare de norgensnorska traditionerna. En annan tanke var att firandet borde kunna breddas till att inkludera en större svensk publik, och en förmodan var att så skulle kunna ske om de traditionella inslagen kunde kompletteras med uppvisningar av norska företag, föreningar, näringar och turistattraktioner. För den modellen finns vissa förebilder från 1990-talet, då Norge uppmärksammades brett med mässor eller utställningar både på Skansen och i innerstaden runt 17 maj, eller i grannskapsfirandet på Skansen vid hundraårsjubileet 2005, vars former delvis återkom året därpå, trots att de då inte kunde motiveras av något jubileum. Men att lyfta fram företag och näringsliv i samband med 17 maj-firandet är inte helt oproblematiskt. I de premisser som ligger till grund för firandet på norsk botten brukar inte bara politiken, som nämnts inledningsvis, utan även kapital och kommers räknas till det som ska hållas på avstånd på 17 maj. Symptomatiska i sammanhanget är därför de reflektioner som framkom i ett par av intervjuerna:

Musiken har en given plats en festdag som denna. Foto: Fanny Oldenburg,
© Nordiska museet (NMA.0057290).

om 17 maj skulle öppnas upp för marknadsföring av norska varor, företeelser och företag, så borde detta hållas väl åtskilt från de traditionella programpunkterna i tid och rum.

I samband med önskan att nå den svenska publiken artikulerades dock även en tankegång som på ett mer radikalt sätt skulle kunna omforma firandet. Den tar fasta på att 17 maj är ett etablerat begrepp även för många svenskar, och att man därför skulle kunna fira dagen genom att fokusera teman och värderingar som är angelägna för både det norska och det svenska samhället. En eventuell realisering av de tankegångarna har färre historiska förebilder att luta sig mot. Den knyter dock väl an till den tidigare traditionen att ha parallella talare och att i talen uppmärksamma de villkor och utmaningar som är gemensamma för de båda länderna. Sist men inte minst ligger den väl i linje med ambitionen att utnyttja talartiden för att kommunicera värden som är angelägna här och nu.

Till sist

Det nutida 17 maj-firandet i Stockholm är en tillfällig mötesplats, där olika kategorier av exilnorrmän och norskrelaterade blir ett framträdande kollektiv under en halvdag i offentligheten. I vissa stycken är deras handlingar till förväxling lika dem som samtidigt utförs runt om i Norge under dagens lopp. I andra avseenden är 17 maj-firandet i Stockholm något helt för sig, med andra utmaningar än det norgенorska firandet. De två mest betydelsefulla faktorerna på den punkten är den norska kolonins heterogenitet och den potential för både bejakande och kritik som den svenska omgivningen utgör. I förlängningen av den kombinationen kan man leka med tanken att firandet i Stockholm skulle kunna utvecklas antingen till en dag då fler av de norska deltagarna har internaliserat en misstänksam blick på sin egen *bunad* eller till en dag för samfällad norsk-svensk markering av angelägna och gemensamma värden. Det första skulle möjligen kunna föra till ett mer dämpat offentligt firande, det andra kanske till en bredare uppslutning om dagen, och samtidigt till ett större avstånd till de norgенorska markeringsformerna.

